

УДК 342.56:35
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.2.21>

БОЙКО В.П.

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

**INTERNATIONAL LEGAL PRINCIPLES OF ENSURING JUSTICE
AT THE CURRENT STAGE OF UKRAINE'S DEVELOPMENT**

В статті з'ясовані міжнародно-правові засади забезпечення правосуддя на сучасному етапі розвитку України. Актуалізовано, що первиною проблемою на яку звертає увага суддівська міжнародна спільнота це забезпечення незалежності суддів від будь-яких впливів крім права та власної правосвідомості. Саме забезпеченню цим засадам найбільше приділяється увага в міжнародних джерелах права, як правило м'якої дії. На жаль, цей виклик в Україні ще не вирішений. Намагання впливових чиновників впливати на суддів залишається. Другим засадничим викликом є засади (стандарти) етичної поведінки суддів, без дотримання яких неможливо забезпечити їх незалежність. Такими чеснотами є: об'єктивність, чесність, неподкупність, публічне дотримання етичних норм, забезпечення рівного ставлення до всіх сторін судового процесу, компетентність та старанність. Розвиваючи вище наведене, обґрунтовано, що рішення суду (судді) мають бути ретельно обґрунтовані, а хороші вчинки суддів мають публічно висвітлюватися, в тому числі за ініціативою суб'єктів судової гілки влади. Засади системи правосуддя мають бути спрямовані на людей в умовах повномасштабного вторгнення російських терористичних військ в Україні мають бути вирішені наступні виклики щодо забезпечення прав, свобод та законних інтересів в системі правосуддя: героїв війни, які стали інвалідами, з питань інклюзивної безбар'єрності, належного медичного забезпечення тощо; громадян України, які опинилися на тимчасово окупованих територіях; громадян України в населених пунктах в яких вони проживають, однак в них внаслідок постійних обстрілів суди не працюють; громадян України, які опинилися за кордоном; військовослужбовців Збройних сил України та інших сил безпеки оборони, що не можуть залишити місце несення служби, коли важлива для них юридична суперечка вимагає невідкладного врегулювання.

***Ключові слова:** етична поведінка, забезпечення, міжнародно-правові засади, міжнародно-правові нормативні акти, незалежність, стандарт, суд, суддя, чесність.*

The article clarifies the international legal principles of ensuring justice at the current stage of Ukraine's development. It has been updated that the primary problem that the international community of judges is paying attention to is ensuring the independence of judges from any influences other than the law and their own legal awareness. It is the provision of these principles that is given the most attention in international

sources of law, as a rule of soft action. Unfortunately, this challenge has not yet been resolved in Ukraine. Attempts by influential officials to influence judges remain. The second fundamental challenge is the principles (standards) of ethical behavior of judges, without compliance with which it is impossible to ensure their independence. Such virtues are objectivity, honesty, incorruptibility, public observance of ethical standards, ensuring equal treatment of all parties to the judicial process, competence and diligence. Developing the above, it is justified that the decisions of the court (judges) should be carefully substantiated, and the good deeds of judges should be publicly highlighted, including at the initiative of subjects of the judicial branch of government. The principles of the justice system should be aimed at people in the conditions of a full-scale invasion of Russian terrorist forces in Ukraine, the following challenges should be resolved in terms of ensuring the rights, freedoms and legitimate interests in the justice system: war heroes who have become disabled, issues of inclusive accessibility, proper medical security, etc.; citizens of Ukraine who found themselves in the temporarily occupied territories; citizens of Ukraine in the settlements where they live, but due to constant shelling, the courts do not work in them; citizens of Ukraine who are abroad; servicemen of the Armed Forces of Ukraine and other defense security forces who cannot leave the place of duty when a legal dispute important to them requires urgent settlement.

Key words: *court, ethical behavior, honesty, independence, international legal principles, international legal regulations, judge, software, standard.*

Актуальність дослідження. Безумовним чинником, що є характерним для усіх дійсно правових держав є верховенство права. Завдяки цьому у Західному світі є спільне осмислення права, як такої категорії, без якої сучасне людство існувати апіорі не може. Що стосується України, то в нашій державі є як успіхи так й прорахунки щодо ефективного забезпечення правосуддя. Розходження, а точніше вихолодження в цілому досконалих засад міжнародного права, яке утверджує справедливість та ефективність правосуддя. Зокрема, міжнародним правовим товариством опрацьовано та проаналізовано численну кількість нормативно-правових актів, що зокрема стосуються судової сфери загалом. Відповідно проаналізувати їх в аспекті забезпечення правосуддя.

Отже, міжнародно-правового забезпечення судової гілки влади викликає по-справжньому науковий інтерес для виявлення та вдосконалення засад адміністративно-правового забезпечення правосуддя.

Огляд останніх досліджень і публікацій. До міжнародно-правових засади забезпечення правосуддя на сучасному етапі розвитку України звертали свою увагу такі вчені-юристи В. Бевзенко, С. Бондар, А. Борко, І. Бенедисюк, Р. Голобутовський, О. Гумін, О. Дручек, Р. Ігонін, І. Іерусалімова, О. Клименко, С. Кічмаренко, Я. Лазур, Н. Литвин, А. Олійник, І. Прошута, К. Степаненко, К. Толкачев та інші. Проте, до аналізованих нами питань вони зверталися лише побічно, досліджуючи інші більш загальні, спеціальні чи суміжні виклики.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права та діючого законодавства з'ясувати міжнародно-правові засади забезпечення правосуддя на сучасному етапі розвитку України.

Виклад основних положень. Згідно зі статтею 10 Загальної декларації прав людини, кожна людина для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення має право на основі повної рівності на те, щоб її справа була розглянута прилюдно й з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [1]. При цьому ми підкреслюємо, що будь-які питання міжнародно-правових засад які стосуються Україні не можна умовах сьогодення розглядати без чинника НАТО. Так як український народ та вітчизняна політична еліта не бачать себе навіть у середні перспективі поза межами цього найбільш поважного та ефективного міжнародного клубу. У повсякденному житті безпека є ключовою для нашого добробуту. НАТО має на меті гарантувати свободу і безпеку його членам політичними і військовими засобами [2].

Повертаючись до аналізу міжнародно-правових актів які визначають засади забезпечення правосуддя. Ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права засвідчує, що всі особи є рівними перед судами і трибуналами, кожен має право під час розгляду будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону [3].

На думку автора, основне завдання яке стоїть перед органами публічної та судової гілки влади є забезпечення основоположних прав, свобод та законних інтересів громадян як у відповідності до чинного так і згідно з міжнародним законодавством. Так, ефективні, законні гарантії основного чинника – незалежності судової влади закріплені і в основних міжнародних законодавчих актах ратифікованих Верховною радою України.

У відповідності до ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, всі особи є рівними перед судами і трибуналами, кожен має право під час розгляду будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону [3].

Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя визначила, що: судді як особи є вільними та зобов'язані приймати безсторонні рішення згідно з власною оцінкою фактів і знанням права, без будь-яких обмежень, впливів, примусів, загроз або втручання, прямих або непрямих, з будь-якого боку і з будь-яких причин; у процесі прийняття рішень судді є незалежними від своїх колег по суду та вищих посадових осіб, жодна ієрархічна структура суддівства і жодна різниця в ранзі чи класі суддів жодним чином не можуть ставати на перешкоді праву судді на вільне винесення вироку [4].

Отже, незалежність суддів від будь-яких впливів крім права та власної правосвідомості є провідною проблемою та головним чинником який намагається врегулювати суддівська світова засобами міжнародного права (як правило м'якої дії), заради забезпечення справедливого та ефективного правосуддя в правових державах.

Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р., мали на меті встановлення стандартів етичної поведінки суддів. Вони адресовані суддям як інструкції, а судовим органам – як базові принципи регламентації поведінки суддів [5].

Отже, міжнародна спільнота на рівні ООН визначила стандартами етичної поведінки суддів засади незалежності, об'єктивності, чесності та непідкупності, демонстрація дотримання етичних норм, забезпечення рівного ставлення до всіх сторін судового процесу, компетентність та старанність. В цьому аспекті стандартів етичної поведінки суддів на авторський погляд слід підкреслити засаду публічної демонстрації дотримання етичних норм. Це зокрема означає, що рішення суду (судді) мають бути ретельно обґрунтовані, а хороші вчинки суддів мають публічно висвітлюватися, в тому числі за ініціативою суб'єктів судової гілки влади. Тому ми вважаємо, наприклад, доречним висвітлення на офіційному сайті Верховної Суду інформації про суддю професора В. Бевзенко, який добровільно змінив мантию на однострій, бо вважає, що захищати країну зі зброєю – це його особистий громадянський обов'язок. Він прийняв таке рішення відразу, як розпочалося повномасштабне російсько терористичне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. [6].

Особливо важливим документом, також являється Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної асоціації суддів у Тайпеї (Тайвань), визначила, що судді у своїй роботі мають забезпечувати права кожного на чесний і справедливий розгляд справи в судді, вони мають підтримувати право осіб, які хочуть установити свої цивільні права та обов'язки, чи в разі висунення проти них будь-якого кримінального звинувачення – на чесне та відкрите слухання, яке має відбутися в розумний строк і має проводитися незалежним і неупередженим судом [7].

Висновки. Отже все вище викладене дає можливість сформулювати наступні узагальнення щодо актуальних міжнародно-правового засад забезпечення правосуддя на сучасному етапі розвитку України:

- первиною проблемою на яку звертає увага суддівська міжнародна спільнота це забезпечення незалежності суддів від будь-яких впливів крім права та власної правосвідомості, саме забезпеченням її засад найбільше приділяється увага в міжнародних джерелах права, хоча, як правило м'якої дії;

- другим засадничим викликом є засади (стандартів) етичної поведінки суддів, без дотримання яких неможливо забезпечити їх незалежність. Такими чеснотами є: об'єктивність, чесність, непідкупність, публічне дотримання етичних норм, забезпечення рівного ставлення до всіх сторін судового процесу, компетентність та старанність;

- розвиваючи вище наведене, обґрунтовано, що рішення суду (судді) мають бути ретельно обґрунтовані, а хороші вчинки суддів мають публічно висвітлюватися, в тому числі за ініціативою суб'єктів судової гілки влади;

- засади системи правосуддя мають бути спрямовані на людей в умовах повномасштабного вторгнення російських терористичних військ в Україну має вирішитися наступні виклики щодо забезпечення прав, свобод та законних інтересів в системі правосуддя: 1) героїв війни, які стали інвалідами, питань без інклюзивної безбар'єрності, належного медичного забезпечення тощо; 2) громадян України опинилися на тимчасово окупованих територіях; 3) громадян України в населених пунктах в яких вони проживають, однак в них внаслідок постійних обстрілів суди не працюють; 4) громадян України, які опинилися за кордоном; 5) військовослужбовців Збройних сил України та інших сил безпеки оборони, що не можуть залишити місце несення служби, коли важлива для них юридична суперечка вимагає невідкладного врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.
2. Зеленський В. Успішна реформа судів є каталізатором інтеграції в ЄС і НАТО. Ukrinform. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3199566-uspisna-reforma-sudiv-e-katalizatorom-integracii-v-es-i-nato-zelenskij.html>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. 2000. URI: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043
4. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя : перша світова конференція по незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 р. Міжнародні стандарти незалежності суддів: збірка документів. Київ. *Поліграф-Експрес*. 2008. С. 22–27.
5. Багалорські принципи поведінки суддів : схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р. Офіційний веб-сайт. Комітету з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією. 2013. URL: http://crimcor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=FDBFB35CEA772BBA6DDE038AA3B87E38?art_id=48076&cat_id=46352
6. Бевзенко В. На нашій стороні правда. Верховний Суд. 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1266139/>
7. Загальна (універсальна) хартія суддів: схвалена Міжнародною Асоціацією Суддів 17 листопада 1999 р., Тайпей (Тайвань). Міжнародні стандарти незалежності суддів: збірка документів. Київ. *Поліграф-Експрес*. 2008. С. 35–84.